

**МИСТЕЦЬКА ОСВІТА
ТА РОЗВИТОК
ТВОРЧОЇ
ОСОБИСТОСТІ**

Збірник наукових праць

Випуск 10

Міністерство освіти і науки України
Uniwersytet Rzeszowski
Wydział Muzyki
Рівненський державний гуманітарний університет
Інститут мистецтв

МИСТЕЦЬКА ОСВІТА ТА РОЗВИТОК ТВОРЧОЇ ОСОБИСТОСТІ

Збірник наукових праць

Випуск 10

Рівне – 2023

Редакційна колегія:

Сверлюк Я.В. – доктор педагогічних наук, професор, директор Інституту мистецтв Рівненського державного гуманітарного університету;

Олексюк О.М. – доктор педагогічних наук, професор, завідувач кафедри теорії та методики музичного мистецтва Інституту мистецтв Київського університету ім. Бориса Грінченка;

Павелків Р.В. – доктор психологічних наук, професор, заслужений працівник освіти України, академік АН ВШ України, перший проректор Рівненського державного гуманітарного університету;

Пелех Ю.В. – доктор педагогічних наук, професор, заслужений працівник освіти України, академік Національної академії наук вищої освіти України, проректор з науково-педагогічної роботи, європейської інтеграції та інновацій;

Mirosław Dymon – Dr. hab., prof. Uniwersytet Rzeszowski Wydział Muzyki.

Лісова С.В. – доктор педагогічних наук, професор, завідувач кафедри теорії та методики професійної освіти Рівненського державного гуманітарного університету;

Потапчук Т.В. – доктор педагогічних наук, професор кафедри теорії та методики дошкільної і спеціальної освіти Прикарпатського національного університету імені В. Стефаника;

Джус О.В. – доктор педагогічних наук, професор, завідувач кафедри професійної освіти та інноваційних технологій Прикарпатського національного університету імені В. Стефаника;

Рибалко Л.С. – доктор педагогічних наук, професор кафедри освітології та інноваційної педагогіки Харківського національного педагогічного університету імені Г. С. Сковороди;

Прокоччук В.І. – кандидат педагогічних наук, доцент кафедри гри на музичних інструментах Інституту мистецтв Рівненського державного гуманітарного університету;

Добровольська Р.О. – доктор філософії PhD, старший викладач кафедри вокально-хорової підготовки, теорії та методики музичної освіти Вінницького державного педагогічного університету імені Михайла Коцюбинського;

Клепар М. В. – заслужений працівник культури України, доктор педагогічних наук професор кафедри початкової освіти Прикарпатського національного університету імені В. Стефаника;

Лупаренко С.С. – доктор педагогічних наук, професор кафедри освітології та інноваційної педагогіки Харківського національного педагогічного університету імені Г. С. Сковороди.

*Рекомендовано вченою радою Рівненського державного гуманітарного університету
(протокол № 6 від 29.06.2023 р.)*

Мистецька освіта та розвиток творчої особистості : зб. наук. пр. /
М 656 Uniwersytet Rzeszowski wydział Muzyki, Рівнен. держ. гуманіт. ун-т,
Ін-т мистецтв. – Рівне : Волин. береги, 2023. – Вип. 10. – 200 с.

ISBN 978-617-8260-06-4

Збірник наукових праць присвячений актуальним питанням професійної підготовки фахівців мистецького напрямку. Висвітлюються сучасні методологічні підходи розвитку творчої особистості студентів, охарактеризовано особливості музично-педагогічної діяльності.

Для викладачів і студентів мистецьких навчальних закладів, науковців й працівників в галузі музичної педагогіки та мистецтвознавства.

УДК 7.071.5

ЗМІСТ

РОЗДІЛ I.

Теорія і методологія мистецької освіти

<i>Димченко С.С.</i> Виконання текстологічних засобів музичної виразності (сучасних прийомів гри міхом) і їх роль у формуванні професійних якостей студентів-баяністів.....	5
<i>Овсіюк Н., Коханська С.</i> Особливості розвитку професійної культури майбутніх фахівців музичного мистецтва.....	17
<i>Кузик В.В., Крись О.П.</i> Розвиток вокально-хорових навичок учасника дитячого хору.....	24
<i>Сверлюк Я., Онищук В.</i> Сучасні вектори професійної підготовки диригента оркестрового колективу.....	31
<i>Сулержук А.А., Гумінська О.О.</i> Творча діяльність на індивідуальних заняттях в дитячій музичній школі.....	40
<i>Ужвинський М.Ю., Онищук Н.В.</i> Цифрові мистецькі технології як основа електронного музичного інструментарію.....	50
<i>Шинкарук А.В., Крись О.П.</i> Розвиток технічних навичок учнів-баяністів середніх класів дитячої музичної школи.....	56

РОЗДІЛ II.

Сучасні виміри мистецтвознавства

<i>Колосюк С.В.</i> Використання ефектів звуку в кіно та телебаченні: історія та сучасні тенденції.....	65
<i>Мельничук С.Ф.</i> Музичне мистецтво в ракурсі викликів сьогодення: мистецтвознавчий аналіз.....	73
<i>Маковінська О., Ніколайчук І.</i> Вплив релігії на формування європейської органної культури.....	80
<i>Олійник Ю.Д., Мазур Д.В., Заходякін О.В.</i> Постаць Оксани Герасименко в сучасному бандурному мистецтві.....	86
<i>Пастушенко А.С.</i> Українська пісня в контексті світової музичної культури.....	94
<i>Турчин Г.</i> Художньо-виразні функції духових, струнних та ударних інструментів українського народного оркестру.....	102
<i>Ужвинський М.Ю., Ді Чжунге, Лі Цінжу.</i> Функції музики та шумів в театральній звукорежисурі.....	110
<i>Филищук М., Панцюк В.</i> Регтайм як інструментальна форма раннього джазу.....	118
<i>Харитон І.М.</i> Творча фонема українського хорового диригента, педагога Володимира Пекаря.....	124
<i>Chepishko O., Mazur D., Zakhodiakin O.</i> Genesis of flamenco guitar art.....	132

РОЗДІЛ III.

Методика музичного навчання і виховання

<i>Буцяк В.І., Мазур Д.В., Сінкевич А.О.</i> Ігрові форми організації музично-ритмічної діяльності школярів	139
<i>Кондрачук Д.Р.</i> Музично-творчий розвиток дошкільників засобами інструментального музикування	145
<i>Павлюк О.В., Крусь О.П.</i> Елементарне музикування: історія, сучасний досвід.....	153
<i>Рибак С.А., Гумінська О.О.</i> Розвиток музичної грамотності на уроках мистецтва в 5-6 класах ЗЗСО.....	163
<i>Ткачук А.Ю., Гумінська О.О.</i> Розвиток емоційно-ціннісного ставлення до музики учнів 5-6 класів.....	172
<i>Крижановська Т.І., Холод К.С.</i> Поліський фольклор як чинник активізації професійного інтересу майбутнього вчителя мистецтва.....	181
<i>Крижановська Т.І., Янкевич М.І.</i> Музичний розвиток підлітків засобами бандурного мистецтва.....	188
Про авторів	196

Slastenyh V. (2000) Pedagogika [Pedagogy]: Uchebnoe posobie dlia studentov pedagogicheskikh uchebnykh zavedenyi. M. : Shkola-Press. 512 s.

Hershunskiy B. (1998) Fylosofyia obrazovaniya dlia XXI veka [Philosophy of education for the 21st century]. M. : Sovshenstvo. 605 s.

Oleksiuk O., Tkach M. (2004) Pedagogika dukhovnoho potentsialu osobystosti : sfera muzychnoho mystetstva [Pedagogy of the spiritual potential of the individual: the sphere of musical art] : Navch. posib. K. : Znannia Ukrainy, 263 s.

Hryhorev L. (1969) Sovremennyye dyryzhery [Modern conductors]. M. : Sov. kompozytor, 324 s.

УДК 78:[37. 091.31 – 059.1 : 37.018.54

ORCID: 0009-0004-4062-6945

ORCID: 0000-0001-9845-1958

*Сулъжук А.А.,
Гумінська О.О.*

ТВОРЧА ДІЯЛЬНІСТЬ НА ІНДИВІДУАЛЬНИХ ЗАНЯТТЯХ В ДИТЯЧІЙ МУЗИЧНІЙ ШКОЛІ

Анотація. У змісті статті розглянуто суть творчої діяльності, досліджені форми та методи творчої діяльності на індивідуальних заняттях в ДМШ. Стаття є науковим поглядом на творчу діяльність як діяльність зі створення нових суспільно значущих цінностей, нових й оригінальних продуктів творчої діяльності; як спосіб самореалізації людини, у якій виявляються висока емоційність (яскрава чуттєва сфера, пристрасть), вольові якості (наполегливості, цілеспрямованість).

Систематизовано методи творчої діяльності учнів дитячих музичних шкіл: імпровізаційні методи – ритмічна імпровізація на заданих звуках, на основі слова, словосполучення, вірша, імпровізація на зміну початку, кінця, метру ритмічної послідовності, гра мелодії у супроводі витриманої тонічної квінти, вокальна імпровізація на різних інтервалах, імпровізовані діалоги двох рук, вчителя і учня на двох фортепіано, імпровізація в різних жанрах (марш, полька, вальс, мазурка), імпровізація на казкові теми з використанням звукоряду, рухова імпровізація (передача характеру музики в ритмічних рухах), імпровізація за малюнком, вільна творчість на тексти, колективна комплексна імпровізація (речитатія, спів, рухи, гра на елементарних музичних інструментах, театралізація); музичне конструювання – доскладання мелодій, фрагментів пісень, інструментальних мелодій, створення мелодій у мажорі, мінорі, пентатоніці, на заданий чи власний поетичний текст, створення інструментальних мелодій до заданого образу, ведення у мелодію елементів звуко-наслідування, емоційного фарбування, створення музичних композицій на основі теоретичних понять, створення ритмічного акомпанементу (ритмічна оркестровка), варіювання (варіації), підбір слів чи мелодії до заданого ритмічного рисунку, тексту до мелодії, підбір другого голосу, басового голосу, гармонічних функцій, гра гами з різним «розфарбуванням», ритмічні канони, вправи-ігри «продовжи тему», «відповідай мені», «зміни тему» (лад); інтелектуальне конструювання – співставлення, порівняння, пошук та народження нових ідей, образів.

Описано власний досвід творчої діяльності з учнями-піаністами: ритмічні імпровізації, ритмізації імен, назв овочів, фруктів, вигадування ритмів «звучними жестами», імпровізування мелодій на заданих звуках, створення мелодій на заданий текст, створення «звукових картин» на основі образу.

Ключові слова: творчість, творча діяльність, учні дитячої музичної школи, індивідуальні заняття.

Abstract. The content of the article presents creative activity, researched forms and methods of creative activity on individual concepts in primary and secondary education. The article is a scientific view of creative activity as an activity to create new socially significant values, new and original products of creative activity; as a way of self-realization of a person, in which high emotionality (bright sensual sphere, passion), strong-willed qualities (perseverance, determination) are revealed.

The methods of creative activity of students of children's music schools are systematized: improvisation methods – rhythmic improvisation on given sounds, based on a word, phrase, poem, improvisation to change the beginning, end, meter of rhythmic conversion, playing a melody accompanied by a sustained tonic fifth, vocal improvisation at different intervals, improvised dialogues of two hands, a teacher and a student on two pianos, improvisation in various genres (march, polka, waltz, mazurka), improvisation on fairy-tale themes using the scale, movement improvisation (transmission of the character of music in rhythmic movements), improvisation according to a drawing, free creativity on texts, collective complex improvisation (recitation, singing, movements, playing elementary musical instruments, theatricalization); musical construction – composing melodies, fragments of songs, instrumental melodies, creating melodies in major, minor, pentatonic scale, based on a given or own poetic text, creating instrumental melodies to a given form, conducting elements of sound imitation, dynamic coloring in melodies, creating musical compositions based on theoretical . concepts, creation of rhythmic accompaniment (rhythmic orchestration), variations (variations), selection of words or melodies to a given rhythmic pattern, text to a melody, selection of second voice, bass voice, harmonic functions, games with different "colorings", rhythmic canons, exercises. - games "continue the topic", "answer me", "change the topic" (mode); intellectual construction – comparison, comparison, search and birth of new ideas, images.

Personal experience of creative activity with piano students is described: rhythmic improvisations, rhythmizing names, names of vegetables, fruits, inventing rhythms with "sonorous gestures", improvising melodies on given sounds, creating melodies on a given text, creating "sound pictures" based on form.

Keywords: creativity, creative activity, children's music school students, individual classes.

Постановка проблеми. Творчість в житті кожної дитини повинна займати багато часу, розвивати її уяву, вчити раціонально і весело проводити вільний час, вміти шукати різні підходи до вирішення завдань, котрі на перший погляд здаються складними. В освітньому процесі педагог повинен зацікавити учня творчими завданнями і навчити творчо мислити таким чином, аби той зміг досягти бажаних результатів в пізнанні науки чи мистецтва, конкретно – в музиці. Якщо давати «суху» теорію дитині, але не вчити практиці і вмінню засвоїти знання на реальних прикладах, то в

перспективі буде «суха», тобто «нежива» людина-робот, котра пливе за течією, але не навчена вигадувати, писати, творити, мати різні підходи до одного й того ж питання.

Про необхідність «пробудження інтересу громадян до творчості, спілкування з мистецтвом, мистецьких практик» зазначається у «Положенні про мистецьку школу». «Мистецька школа є середовищем для розвитку творчого мистецького потенціалу громадян; забезпечує розвиток творчих здібностей, обдарувань та набуття здобувачами практичних навичок, оволодіння знаннями у сфері вітчизняної і світової культури та мистецтва» (Положення про мистецьку школу, 2018).

Аналіз наукових досліджень. Проблема творчості досліджувалась у працях психологів та педагогів (Л. С. Виготський, С. У. Гончаренко, Л. П. Міщиха, І. П. Калошина, Л. С. Виготський, О. Л. Туриніна, О. Н. Лук, та ін.), музикантів-педагогів (Яворський, Б. Л, Асаф'єв, Б. В., В. Д. Подвала, Л. А. Баренбойм, К. Орф, Б. Р. Юфіс, І. О. Левченкова, Г. Л. Гельфгат, О. О. Геталова, О. Булаєва, В. Д. Подвала, О. О. Гумінська). Вчені вивчали різні аспекти проблеми творчої діяльності, розвитку творчих здібностей, їх діагностика. Але в практиці сучасної початкової мистецької освіти творчій діяльності приділена незначна увага.

Мета статті – дослідити форми та методи творчої діяльності на індивідуальних заняттях в ДМШ.

Виклад основного матеріалу дослідження. Творчість розглядається вченими як людська діяльність вищого рівня у процесі пізнання і перетворення навколишнього природного та соціального світу. Творчою діяльністю Л. С. Виготський називає таку людську діяльність, яка створює щось нове, будь то створена творчою діяльністю якась річ зовнішнього світу або відома конструкція розуму або почуття, жива і проявляється тільки в самій людині (Виготський, 1991, с. 5).

Творчу діяльність С. У. Гончаренко вважає основним об'єктом науки про мислення (евристики), її найважливішими завданнями є моделювання прийняття рішень (Гончаренко, 1997, с.108).

Творча діяльність, на думку психологів, є одним із найбільш складних і найменш досліджених психічних явищ. Її синонімами є поняття «творча діяльність»: творчість, продуктивна діяльність, евристична діяльність, творче (продуктивне) мислення. Разом з тим ці поняття недоцільно ототожнювати, оскільки між ними існує різниця. Творче мислення Л. П. Міщиха розуміє як компонент творчої діяльності, що виконує у ній відповідні функції. Крім мислення, творча діяльність включає і такі психічні явища як мотиви, емоції, пам'ять, волю, а основним її критерієм є: розробка суб'єктом нових для себе знань на усвідомлюваному чи неусвідомлюваному рівнях (Міщиха, 2007, с. 175).

Л. П. Міщиха виокремлює такі ознаки творчої діяльності: спрямованість творчої діяльності на розв'язання задач, для яких характерна

відсутність у предметній галузі (або тільки у суб'єкта) необхідних для її розробки постулатів, теорем, законів й інших положень; створення суб'єктом на усвідомлюваному чи неусвідомлюваному рівнях нових для нього знань; можливість розробки нових знань і на їх основі способу розв'язання задачі. Творча діяльність, на думку науковиці, передбачає отримання унікального результату, який може зайняти відповідне місце в ціннісно-смысловому просторі культури або цивілізації (Міщиха, 2007, с.176).

І. П. Калошина зазначає, що творча діяльність спрямована на розв'язування задач, для яких відсутні способи, закони, принципи для їх виконання у певній предметній галузі; творча діяльність пов'язана зі створенням суб'єктом нових для нього знань; творча діяльність є можливістю розробки нових знань і на їх основі способу, закону, принципу розв'язання задачі (Калошина, 2015).

О. Н. Лук звертається до питання мотивації творчої діяльності. У ній він виділяє зовнішню мотивацію, не пов'язану з характером роботи, і осмислену мотивацію, коли зміст діяльності цікавий і приємний. О. Н. Лук зазначає, що важливі обидва види мотивації, не можна вважати, що один тип «вищий» або «нижчий». Він також намагається ввести міру мотивації і встановити кількісний зв'язок між силою бажання і результатами діяльності (за інших рівних умов, тобто однаковим рівнем знань і умінь). У першому типі зв'язку бажання та результату ця залежність описується вченим законом Єркаса-Додсона: чим сильніше бажання, тим кращі результати. Але тільки до певної межі. Якщо мотивація проходить через цей «пік», результати погіршуються. Тому О. Н. Лук уточнює: оптимальний рівень мотивації не постійний, а зростає з ростом складності завдань, а великі досягнення вимагають від людини великих почуттів. Найбільш прийнятною є думка, що інтенсивність почуттів повинна дорівнювати складності завдання. О. Н. Лук стверджує, що творча діяльність обов'язково вимагає високої емоційності (яскравої чуттєвої сфери, пристрасті), вольових якостей (наполегливості, цілеспрямованість) (Лук, 1976, с. 68-71).

Творчість описується науковцем як така діяльність людини, за якої здобувається максимум знань при мінімальній затраті пізнавальних зусиль. «Дати якомога більше, писав Б. Лезін, за найменшої затрати розумових зусиль – таким є від початку до кінця характер діяльності наукової і художньої творчості («Художня творчість як особливий вид економії думки»)» (Міщиха, 2007, с. 65).

Л. С. Виготський, говорячи про розвиток творчої уяви, зазначає, що творча діяльність уяви знаходиться в прямій залежності від багатства і різноманітності попереднього особистого досвіду людини і що необхідно допомагати дитині накопичувати досвід, образи і знання (ерудицію), якщо ми хочемо, щоб вона була творчою людиною (Виготський, 1991, с.12).

Головна характеристика творчості, на думку О. Л. Туриніної, – створення нового: по-перше, створення нових суспільно значущих цінностей,

нових й оригінальних продуктів творчої діяльності; по-друге, самореалізація людини, як розвиток мотивації її творчої діяльності. Критерій творчості, в розумінні вченої, її цінність – особистість самої людини, а не тільки продукти творчої діяльності. (Туриніна, 2007, с. 5).

Творчу діяльність ми розглядаємо в умовах навчання гри на музичних інструментах в закладах мистецької освіти. Тому проаналізуємо думки музикантів педагогів щодо творчості. Про важливість творчої діяльності наголошував Б. Л. Яворський. Композитор-педагог в основу своєї педагогічної діяльності поклав пошук шляхів формування і розвитку творчих здібностей школярів через імпровізацію: музичну (створення одноголосних пісень, п'єс для фортепіано і елементарне музикування на елементарних музичних інструментах); рухову (передача характеру музики в ритмічних рухах); вербально-перцептивну (створення віршів, прозових мініатюр); зображально-ілюстративну (створення малюнків, графічного зображення структури твору) (Яворський, 1987, с. 100).

Великого значення музичній творчій діяльності надає Б. В. Асаф'єв, який зауважує на розкритті творчий дару як «оживленні» музичного інстинкту дитини: вміння винаходити і поєднувати музичний матеріал (Асаф'єв, 1973).

Музичну творчість В. Д. Подвала поділяє на слухацьку, виконавську та імпровізаційну. Він не погоджується з думкою, що музичною творчістю треба займатися лише з обдарованими дітьми, які виявляють до неї особливий потяг, і що опікуватися ними повинні не звичайні собі педагоги, а композитори професіонали. При цьому ті учні, які займаються композицією, нібито в майбутньому також неодмінно мають стати композиторами. В. Д. Подвала аргументує свою думку наступним чином: «В загально-освітніх школах твори з літератури пишуть усі учні, але ж не всі вони стають письменниками. І хіба потрібно, щоб літературу викладав саме письменник? Учителеві з композиції просто треба бути досвідченим музикантом-педагогом, бо, відома ж річ, не кожен композитор має педагогічний хист і вміє спілкуватися з дітьми». Педагог вважає, що навчати усіх учнів писати літературні чи музичні твори потрібно для того, щоб розвинути в них художнє, мистецьке мислення, щоб вони краще розуміли літературну творчість, стали освіченими людьми, культурними, грамотними музикантами, а, можливо, дехто з них і письменником чи композитором-професіоналом (Подвала, 1988, с.60).

«Якщо в музичних школах і дитячих школах мистецтв слухацькій і виконавській творчості учнів приділяється досить багато уваги й часу на уроках зі спеціальності, сольфеджіо та музичної літератури, то імпровізації та композиції педагоги іноді не надають належного значення, а це, безперечно, призводить до однобічного розвитку дітей, гальмує їх творчий потенціал» (Подвала, 1988, с. 61).

Л. А. Баренбойм, вивчивши досвід К. Орфа, рекомендує: поставити учня в такі умови, в яких він змушений сам «створювати» музику. Один з таких методів полягає в тому, щоб дати дитині (слух якого зазвичай виховується на сучасній пісні і танці, що звучать по радіо, в телевізійних передачах та ін.) інструмент з незвичайним для нього простим звуковим діапазоном (наприклад, пентатонічним) і дати йому можливість «скласти» свої мелодійні звороти на ньому в процесі індивідуального, а ще важливіше – колективного музикування (Баренбойм, 1974, с.227).

К. Орф надавав великого значення творчій діяльності: «... Я прагнув активізувати музикування учнів, імпровізуючи та замальовуючи власну музику» (Carl Orff, 1964, p. 14).

У розвитку творчої уяви виконавця Л. А. Баренбойм надавав важливого значення «сумнівам» у творчості, співставленню й порівнянню як методом, що збуджують фантазію, народжують нові ідеї, концепції та образи (Баренбойм, 1974, с. 39).

Б. Р. Іофіс, І. О. Левченкова пропонують створювати мелодії на уроках сольфеджіо, трактуючи цей предмет як процес поступового і послідовного розвитку інтонаційних структур музики і логіки їх взаємодії. Наприклад: доскладання мелодій, ритмізація вірша (на початковому етапі за допомогою плескання і найпростіших ударних інструментів), створення мелодії на заданий поетичний текст, корекція в запропонованій мелодії «неправильних» (що порушують загальну логіку) звуків, створення інструментальних мелодій до запропонованого образу («сумна пісня», «весела пісня»). Водночас учні засвоювали поняття: мотиви, синтаксична структура, ключові інтервали і ритми, кульмінації, найбільш виразні фрази. На цій основі спільними зусиллями учнів і педагога були сформульовані логічні принципи музичної композиції («правила складання мелодій») (Іофіс, Левченкова, 2017).

У початкових класах Б. Р. Іофіс, І. О. Левченкова велику увагу приділяли вокальній імпровізації на нейтральному складі, а потім на заданому лаконічному тексті, близькому до народних пісень, лічилках, забавках тощо. Перші вокальні композиції дітей не виходили за рамки 3-4 звуків. У міру освоєння нотної грамоти педагоги записували з учнями складений музичний текст (спочатку ритму, а потім мелодії). При виконанні поставлених завдань вносилися зауваження і вносилися корективи в дружній формі («чи не здається вам, що так буде краще?») (Іофіс, Левченкова, 2017).

Для підвищення навчальної мотивації Б. Р. Іофіс, І. О. Левченкова проводили уроки-концерти, на яких учні демонстрували свої кращі композиції, за бажанням малювали до них картини (Іофіс, Левченкова, 2017).

Г. Л. Гельфгат велике значення надає імпровізації на фортепіано і створив спеціальну програму для дитячих музичних шкіл і шкіл мистецтв, заняття за якою дозволяють учням-піаністам більш вільно відчувати клавіатуру фортепіано, краще використовувати колористичні можливості інструмента,

транспонувати, відпрацьовувати швидкість реакції творчого мислення, технічне й емоційне звільнення, легко акомпанувати співу, танцям, займатися створенням музики. У пропонованій програмі курсу імпровізації передбачені три етапи: початкове навчання імпровізації (підготовчі й 1-й класи), навчання імпровізації на «позамузичних» моделях, розраховане на 2-4 роки навчання та заняття імпровізації на «музичних» моделях, імпровізації в різних стилях, у тому числі – джазова імпровізація (з 5-го класу) (Гельфгат, 1989).

Так на початковому етапі навчання імпровізації Г. Л. Гельфгат використовує: гру найпростіших вправ, підбір інтервалу від заданої педагогом ноти (без назв інтервалів), підбір на слух невеликих фраз і речень, вправи-ігри «продовж тему», «відповідай мені», «зміни тему» (лад), підбір найпростішої мелодії на даний ритмічний рисунок, гру мелодії у супроводі витриманої тонічної квінти (бурдон), підбір басового голосу. У розділі «Знайомство із зображальними можливостями фортепіано» учні використовують елементи звуконаслідування як «програми», емоційне фарбування мелодій, гру гами з різним «розфарбуванням», підтекстовку мелодій, підбір знайомих мелодій з найпростішим акомпанементом, імпровізовані діалоги на двох фортепіано (Гельфгат, 1989).

О. О. Геталова також є автором програми «Імпровізація» для дитячих музичних шкіл і шкіл мистецтв. Базовим для даної програми є підручник «Вчимося імпровізувати і складати» О. П. Булаєвої і О. О. Геталової, а також спеціальні зошити. Перші три зошити охоплюють початковий (підготовчий) етап навчання. Вона передбачає імпровізацію співу на різних інтервалах, ритмічну імпровізацію, створення мелодій у мажорі, мінорі, пентатоніці, підбір найпростішого акомпанементу до мелодії. Творчість у четвертому зошиті включає: імпровізацію на остинатний акомпанемент, творчість та імпровізацію в різних жанрах (марш, полька, вальс, мазурка), імпровізацію на казкові теми з використанням цілісного звукоряду, збільшених і зменшених тризвуків, септакордів, квартсектакордів та інших «фантастичних» прийомів. У п'ятому зошиті подано імпровізації на основі «золотої послідовності», завдання на складання пісень за допомогою модуляції в тональності першого ступеня споріднення (Геталова, 2013).

В. Д. Подвала є автором програми з основ композиції для шкіл естетичного виховання та посібників «Давайте складати музику» для учнів 1-2 та 3-4 класів дитячих музичних шкіл. У посібниках учням подані завдання з тем: імпровізація за малюнком, доскладання фрагментів пісень, імпровізація і доскладання інструментальних мелодій, підбір другого голосу, підбір басу і гармонії, створення ритмічного акомпанементу (ритмічна оркестровка), формоутворення, варіювання (варіації), вільна творчість на тексти (Подвала, 1974).

Спрямувати учнівську творчість О. О. Гумінська пропонує на розвиток ритмічного чуття – ритмічні імпровізації «луна», «питання-відповідь»,

ритмізація слів, словосполучень, віршів, загадок, лічилок, примовок, приказок тощо; підбір слів до заданого ритмічного рисунку, «ритмічні загадки», ритмічні канони, імпровізація на зміну початку, кінця, метру ритмічної послідовності (дводольність на тридольність чи навпаки), створення ритмічного супроводу до вивчених пісень, танків, ігор; на розвиток звуковисотного чуття – мелодичні імпровізації на основі слова, словосполучення, вірша, імпровізування на задані звуки, заданий ритм; домислення вступу, закінчення; імпровізований (речитативний) діалог учителя й учнів; імпровізовані вправи-ігри «співацькі переключки», «запитання-відповідь», «пропущені місця» тощо (Гумінська, 2008, с. 57-58).

А в нашому досвіді стали традиційними ритмічні імпровізації. На початковому етапі музичного навчання ми використовували ритмізації власних імен, назв овочів, фруктів (засвоєння ритмічних понять), вигадування ритмів «звучними жестами» (розвиток метро-ритмічного чуття). Учні-початківці з інтересом відносяться до мелодичних імпровізацій: створення мелодій на заданих звуках, створення мелодій на заданий текст, створення «звукових картин» на основі програми (образу, репродукції). У роботі з усіма учнями ми використовуємо інтерпретаційну творчість як на рівні сольного виконання, так і в ансамблевій грі.

Висновки. Таким чином, творча діяльність трактується як: людська діяльність вищого рівня у процесі пізнання і перетворення навколишнього природного та соціального світу (Л. П. Міщиха); створення нових суспільно значущих цінностей, нових й оригінальних продуктів творчої діяльності (О. Л. Туриніна, Л. С. Виготский, Л. П. Міщиха); розв'язування задач, для яких відсутні способи, закони, принципи для їх виконання у певній предметній галузі; створенням нових знань; розробка нових способів, законів, принципів розв'язання задачі (Калошина И. П.); самореалізація людини, у якій виявляються висока емоційність (яскрава чуттєва сфера, пристрасть), вольові якості (наполегливості, цілеспрямованість (О. Н. Лук, О. Л. Туриніна).

Методами творчої діяльності в умовах ДМШ є: ритмічна імпровізація на заданих звуках, на основі слова, словосполучення, вірша, імпровізація на зміну початку, кінця, метру ритмічної послідовності, гра мелодії у супроводі витриманої тонічної квінти, вокальна імпровізація на різних інтервалах, імпровізовані діалоги двох рук, вчителя і учня на двох фортепіано, імпровізація в різних жанрах (марш, полька, вальс, мазурка), імпровізація на казкові теми з використанням звукоряду, рухова імпровізація (передача характеру музики в ритмічних рухах), імпровізація за малюнком, вільна творчість на тексти, колективна комплексна імпровізація (речитація, спів, рухи, гра на елементарних музичних інструментах, театралізація); доскладання мелодій, фрагментів пісень, інструментальних мелодій, створення мелодій у мажорі, мінорі, пентатоніці, на заданий чи власний поетичний текст, створення інструментальних мелодій до заданого образу, ведення у мелодію елементів звуконаслідування, емоційного фарбування, створення

музичних композицій на основі теоретичних понять, створення ритмічного акомпанементу (ритмічна оркестровка), варіювання (варіації), підбір слів чи мелодії до заданого ритмічного рисунку, тексту до мелодії, підбір другого голосу, басового голосу, гармонічних функцій, гра гами з різним «розфарбуванням», ритмічні канони, вправи-ігри «продовжи тему», «відповідай мені», «зміни тему» (лад); співставлення, порівняння, пошук та народження нових ідеї, образів (Л. А. Баренбойм, О. П. Булаєва, Г. Л. Гельфгат, О. О. Геталова, О. О. Гумінська, Б. Р. Іофіс, І. О. Левченкова, К. Орф, В. Д. Подвала, Б. Л. Яворский на ін.).

Перспективи подальших досліджень пов'язані з розвитком мотивації до навчання учнів ДМШ засобами творчої діяльності.

Список використаної літератури

- Положення про мистецьку школу (2018): Наказ Міністерства культури України від 09.08.2018 р. № 686. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z1004-18>
- Виготский, Л. С. (1991). Воображение и творчество в детском возрасте. 3-е изд. Москва: Просвещение. 93 с.
- Гончаренко, С. У. (1997). Український педагогічний словник. Київ: Либідь. 373 с.
- Мішиха, Л. П. (2007). Психологія творчості: навч. посібник. Івано-Франківськ: Гостинець. 448 с.
- Калошина, И. П. (2015). Психология творческой деятельности: учеб. пособие. Москва: Юнита-Дана. 655 с.
- Лук, А. Н. (1976). Мышление и творчество. Москва: Политиздат. 144 с.
- Туриніна, О. Л. (2007). Психологія творчості: навч. посіб. Київ: МАУП. 160 с.
- Яворский, Б. Л. (1987). Избранные труды. Общ. ред. Д. Д. Шостаковича. Москва: Сов. композитор. т. 2. ч. I, 366 с.
- Асафьев, Б. В. (1973). Избранные статьи о музыкальном просвещении и образовании. 2-е изд. Ленинград: Музыка, Ленингр. отд. 142 с.
- Подвала, В. Д. (1988). Давайте сочинять музыку. Киев: Муз.Украина. 63 с.
- Баренбойм Л. А. (1974). Музыкальная педагогика и исполнительство. Москва: Музыка, 337 с.
- Carl Orff. (1964). Das Schulwerk – Rückblick und Ausblick (Orff-Institut, Jahrbuch 1963, V. Schott's Sohne, Mainz.
- Іофіс, Б. Р., Левченкова, І. А. (2017). Сочинение мелодий как педагогический метод развития музыкального мышления детей младшего школьного возраста на уроках сольфеджио. *Музыкальное искусство и образование*. №2 (18). URL: <https://cyberleninka.ru/article/n/sochinenie-melodiy-kak-pedagogicheskiy-metod-razvitiya-muzykalnogo-myshleniya-detey-mladshego-shkolnogo-vozrasta-na-urokah-solfedzhio>
- Музична творчість і основи імпровізації. Імпровізація на фортепіано (1989): Програма і методичні вказівки для дитячих музичних шкіл і шкіл мистецтв / Укл. Г. Л. Гельфгат. Київ, URL: <http://www.musicfancy.net/uk/music-creativity-ua/improvisation-ua/83>
- Геталова, О. (2013). Імпровізація. Авторская программа для детских музыкальных школ и детских школ искусств. Санкт-Петербург: Композитор, 16 с.
- Гумінська, О. О. (2008). Уроки музики в загальноосвітній школі: метод. посібник. Тернопіль: Навчальна книга – Богдан, 104 с.

References

- Polozhennia pro mystetsku shkolu [Regulations on the art school] (2018): Nakaz Ministerstva kultury Ukrainy vid 09.08.2018 r. № 686. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z1004-18> [in Ukrainian].
- Vyhotskyi, L. S. (1991). Vobrazhenye y tvorchestvo v detskom vozraste [Imagination and creativity in childhood]. 3-e yzd. Moskva: Prosveshchenye. 93 s. [in Russian].
- Honcharenko, S. U. (1997). Ukrainskyi pedahohichnyi slovnyk [Ukrainian pedagogical dictionary]. Kyiv: Lybid. 373 s. [in Ukrainian].
- Mishchychka, L. P. (2007). Psykholohiia tvorchosti [Psychology of creativity]: navch. posibnyk. Ivano-Frankivsk: Hostynets. 448 s. [in Ukrainian].
- Kaloshyna, Y. P. (2015). Psykholohiia tvorcheskoi deiatelnosti [Psychology of creative activity]: ucheb. posobye. Moskva: Yunyta-Dana. 655 s. [in Russian].
- Luk, A. N. (1976). Myshlenye y tvorchestvo [Thinking and creativity]. Moskva: Polytyzdat. 144 s. [in Ukrainian].
- Turykina, O. L. (2007). Psykholohiia tvorchosti [Psychology of creativity]: navch. posib. Kyiv: MAUP. 160 c. [in Ukrainian].
- Yavorskyi, B. L. (1987). Yzbrannye Trudy [Selected works]. Obshch. red. D. D. Shostakovycha. Moskva: Sov. kompozytor. t. 2. ch. I, 366 s. [in Russian].
- Asafev, B. V. (1973). Yzbrannie staty o Muzykalnom prosveshcheny y obrazovany [Selected articles on musical education and education] / Red. y vstup. statia E. M. Orlovoi. 2-e yzd. Lenynhrad: Muzyka, Lenynhr. otd. 142 s. [in Russian].
- Podvala, V. D. (1988). Davate sochyniat Muzyku [Let them compose music]. Kyev: Muz. Ukrayna. 63 s. [in Ukrainian].
- Barenboim L. A. (1974). Muzykalnaia pedahohyka y yspolnytelstvo [Musical pedagogy and performance]. Moskva: Muzyka, 337 s. [in Russian].
- Carl Orff. (1964). Das Schulwerk – Rückblick und Ausblick (Orff-Institut, Jahrbuch 1963, B. Schotts Sohne, Mainz.
- Yofys, B. R., Levchenkova, Y. A. (2017). Sochyneniye melodyi kak pedahohycheskyi metod razvytiya Muzykalnogo myshleniya detei mladshogo shkolnogo vozrasta na urokakh solfedzhyo [Composition of melodies as a pedagogical method for the development of musical thinking in children of junior high school age during solfeggio lessons]. *Muzykalnoe yskusstvo y obrazovanye*. №2 (18). URL: <https://cyberleninka.ru/article/n/sochinenie-melodiy-kak-pedagogicheskiy-metod-razvitiya-muzykalnogo-myshleniya-detey-mladshogo-shkolnogo-vozrasta-na-urokah-solfedzhio> [in Russian].
- Muzychna tvorchist i osnovy improvizatsii. Improvizatsiia na fortepiano [Musical creativity and the basics of improvisation. Improvisation on the piano] (1989): Prohrama i metodychni vkazivky dlia dytiachykh muzychnykh shkil i shkil mystetstv / Ukl. H. L. Helfhat. Kyiv, URL: <http://www.musicfancy.net/uk/music-creativity-ua/improvisation-ua/83> [in Ukrainian].
- Hetalova, O. (2013). Ymprovizatsiia [Improvisation]. Avtorskaia prohramma dlia detskykh Muzykalnykh shkol y detskykh shkol yskusstv. Sankt-Peterburh: Kompozytor, 16 s. [in Russian].
- Huminska, O. O. (2008). Uroky muzyky v zahalnoosvitnii shkoli [Music lessons in a secondary school]: metod. posibnyk. Ternopil: Navchalna knyha – Bohdan, 104 s. [in Ukrainian].
-

Наукове видання

**МИСТЕЦЬКА ОСВІТА
ТА РОЗВИТОК ТВОРЧОЇ ОСОБИСТОСТІ**

Збірник наукових праць

Випуск 10

Відповідальний за випуск
Сверлюк Ярослав Васильович

Технічний редактор
Віталій Власюк

*Редакційна колегія не завжди поділяє погляди авторів,
висвітлені у збірнику.
За достовірність фактів, точність цитат та можливі помилки
повну відповідальність несуть автори опублікованих матеріалів.*

Підписано до друку 30.06.2023 р. Формат 60x84 1/16. Папір офсет.
Гарнітура «Times». Друк офсет. Ум. друк. арк. 11,62. Наклад 100 пр. Зам. 50.
Видавництво «Волинські обереги».

33028 м. Рівне, вул. 16 Липня, 38; тел./факс: (0362) 62-03-97;
e-mail: oberegi97@ukr.net

Свідоцтво про внесення до Державного реєстру суб'єкта
видавничої справи ДК № 270 від 07.12.2000 р.

Надруковано у друкарні видавництва «Волинські обереги».